

יַם שֶׁל תּוֹרָה

פַּרְשַׁת וַיְקַהֵל - פְּקוּדֵי תִשְׁבֵּ"ו

בשמות פרק לה' כתוב:

א / וַיְקַהֵל מֹשֶׁה, אֶת-כָּל-עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל-- וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: אֱלֹהִים, הַדְּבָרִים, אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה, לַעֲשׂוֹת:
אֲתֶם

ב / שֵׁשֶׁת יָמִים, תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן, לַיהוָה; כָּל-הָעֹשֶׂה בּוֹ:
מְלָאכָה, יוּמָת

ג / לֹא-תַבְעֲרוּ אֵשׁ, בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם, בַּיּוֹם, הַשַּׁבָּת:

מִכֶּבֶד לְנוֹרָא דְלֹא אוֹקִיד אֲנִי הֵייתִי מְכַבֵּה אֶת הָאֵשׁ
שְׁאִינָה דוֹלְקַת וְאַתּוֹן מוֹקִדִין לִיה וְאַתֶּם מְדַלִּיקִים
אוֹתָהּ אֲתוֹן תִּתּוֹקְדוֹן בְּגִיהָנָם לְכֹן תִּישְׁרְפוּ בְּגִיהָנוֹם

בְּגִין דָּא לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מוֹשְׁבּוֹתֵיכֶם מִשּׁוֹם כִּד
הָאֵשׁ אֵינָה דוֹלְקַת בְּכָל מַגּוּרֵי הַבַּיִת וְאַפִּילוּ בְּגוֹפָא
אֲפִילוּ בְּתוֹךְ הַגּוֹף בְּכַעַס וּמְאִי נִיהוּ גִיהָנָם בְּגוֹפָא וּמְהוּ
הַגִּיהָנוֹם בְּתוֹךְ הַגּוֹף? כְּבִד דְּבִיה מְרָה דְּאִיהוּ גִיהָנָם -
זֶהוּ הַכְּבִד שְׁבוּ מְרָה הִיא הַגִּיהָנוֹם סָם הַמְּוֹת סָם דְּאֵל
אַחַר רַעַל הַמְּוֹת, רַעַל שֶׁל אֵל אַחַר חֲרָבָא דְּמִלְּאָךְ
הַמְּוֹת חֲרַב שֶׁל מִלְּאָךְ הַמְּוֹת וְעַלִּיה אֲתַמֵּר (מִשְׁלֵי ה'
ד) וְאַחֲרֵיתָהּ מְרָה כְּלַעֲנָה, חֲדָה כְּחָרַב פִּיּוֹת עַל כִּד
נֹאמַר: "סוֹפָה מְרָה כְּלַעֲנָה, חֲדָה כְּכָל חֲרַב פִּיּוֹת"

חכמים שואלים מדוע בחרה התורה לציין במיוחד את
איסור הבערת האש ביום השבת בעת הזכרת המצווה.
מדוע האש מודגשת כאן יותר משאר שלושים ותשע
המלאכות האסורות?

השאלה פשוטה, אך היא מסתירה עומק גדול.

הזוהר¹ אומר על כך: וּבְשַׁבַּת גִּיהָנָם לֹא שְׁלֹטָא
בְּעֵלְמָא - בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת, כּוֹחַ הַגִּיהָנוֹם אֵינּוּ שׁוֹלֵט בְּעוֹלָם
וְלֹא מִמֶּנּוּ דִּילִיָּה - וְלֹא הַמְּמוֹנִים עַל הַגִּינָם בְּגִין דָּא
מִנֵּי לְיִשְׂרָאֵל - לְכֹן צִוּוּי לְהוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא תַבְעֲרוּ
אֵשׁ בְּכָל מוֹשְׁבּוֹתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת וְאִי בְּרַשׁ אוֹקִיד
בְּשַׁבַּת - וְאִם אָדָם יַבְעֵר אֵשׁ בְּשַׁבַּת אֲמַר קוֹדֶשׁ אֲנִי
בְּרִיךְ הוּא - אֹמֵר הַקַּב"ה, בְּרוּךְ הוּא אֲנִי הוֹיָתִי

¹ תקוני הזוהר, תיקון כ"ד, דף ס"ט ע"ב, בדיבור המתחיל «ובשבת...».

וְצָרִיךְ דְּלֹא יִתְעַר עֲצִיבוּ וְקִטְטָה מִסְטָרָא דְטַחול אִין להעלות עצבות או קטטה אֶלָּא דְתֵהָא לֵב נְטִיר מִפְּלֵהוּ אֶלָּא הֵלֵב צָרִיךְ לְהִישְׁמַר מִכָּל דְּבַר דְּאִיהוּ שְׁבַת שְׁמור כי זהו שמירת השבת וּמוֹתָא זְכוּר וְהַמוּח זְכוּר וְצָרִיךְ לְקַבֵּל אֹשְׁפִיזִין דְּאִינוּן מְלֹאכִין וְצָרִיךְ לְקַבֵּל אֶת הָאוֹרְחִים שֶׁהֵם הַמְּלֹאכִים עוֹלִימָן דְּנִשְׁמָה יִתְיָרָה דְּאִיהִי שְׁכִינְתָּא עֲלָאָה אֵלֶּה שְׁמֵבִיאִים אֶת הַנִּשְׁמָה הַעוֹדֶפֶת שֶׁהִיא הַשְׁכִּינָה הָעֲלִיּוֹנָה וְנִפְשׁ יִתְיָרָה דְּאִיהִי שְׁכִינְתָּא תַּתָּאָה וְנִפְשׁ נוֹסֶפֶת שֶׁהִיא הַשְׁכִּינָה הַתַּחְתּוֹנָה וְאוֹשְׁפִיזִין דְּנַחְתִּין עִמָּה וְהֵם מְבִיאִים עִימָם אֶת הָאוֹרְחִים הַנִּפְשׁ הַיִּתְרָה, שֶׁהִיא הַשְׁכִּינָה הַתַּחְתּוֹנָה, וְכֵן אֶת הָאוֹרְחִים הַיּוֹרְדִים עִמָּה.

השם משמואל 4 מסביר ששני המלאכים הללו הם מעין עדי הנישואין הנעשים כאן. הם אלו המניחים את הנשמה היתרה על ראשו של האדם האומר קידוש, כדי לאחד מקור חדש זה עם הנשמה שכבר נמצאת בו. נראה שדברי הרב מבוססים על לשון הזוהר שהבאנו, הקושר בין המלאכים הללו לבין קליטת הנשמה היתרה של השבת. משום כך נהגו לשיר את הפיוט "שלום עליכם מלאכי השלום" בליל שבת לפני הקידוש, כדי לקבל את שני המלאכים הללו, כפי שממליץ הזוהר.

אולם עולה כאן שאלה: **הגמרא** מדגישה את טבע שני המלאכים – אחד טוב ואחד רע. אם נוכחותם קשורה לכניסת הנשמה היתרה של השבת, מה תפקידו של המלאך הרע בתהליך זה? לכאורה היה ראוי שרק המלאך הטוב ישתתף. ועוד, מדוע כיוון הברכה תלוי במצב הבית בעת כניסת השבת?

קטע זה מכיל פרטים רבים שיש לעיין בהם. האש שבגוף רומזת כאן לכעס, כפי שמסבירים כל המפרשים. משום כך היא מושווית לאל זר, בהתאם לדברי חז"ל: **כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה**. יש להבין את הדברים: מדוע הכעס קשור לעבודה זרה?

תשובה מעוררת יראה עולה מדברי האר"י 5:

הנה לפעמים יארע, כי אע"פ שיהיה באדם נפש אחת טהורה ועליונה, יבוא איזה פעם לידי כעס, ואז תצא ממנו, ותכנס במקומה נפש אחרת גרועה, או ג"כ יחלה האדם איזה חולי גדול, ואז תתחלף נפשו בנפש אחרת, או יארע לו חולי הנופל והנכפה, ותתחלף נפשו ותלך באיש אחר, ותכנס בו נפש אחרת. וז"ס צדיק כל ימיו, ובסוף הרשיע. או להפך. וכיון שהדבר כך, אפשר ג"כ שימשך מזה עוד דבר אחר, והוא, כי אם עד עתה היתה מזומנת אל האיש הזה איזו אשה בת זוגו, כיון שנתחלפה נפשו ונתנה לאיש אחר, אותו איש אחר יקחנה.

עוד יותר מפתיע הוא הקשר שהזוהר מציג בין אש הגיהנום לבין הכעס. חז"ל מלמדים שדין הגיהנום נפסק ביום השבת. אולם אדם שנכנע לכעס כביכול מדליק מחדש את האש הזאת, ולכן היה נענש אפילו בשבת. כיצד יש להבין אמירה זו?

לבסוף, הזוהר קושר בין המלאכים המלווים את האדם בשבת לבין הנשמה היתרה שהאדם מקבל ביום זה. נשמה יתרה זו מוצגת כאמצעי להתנגד לכל התיאור המטריד שהובא. כיצד יכולים מלאכים אלו ומקור הנשמה הנוסף להשפיע על העניין?

ננסה להעמיק בנושא.

הגמרא אומרת 3:

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המתפלל בערב שבת ואומר "ויכולו", שני מלאכי השרת המלווין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו "וסר עונך וחסאתך תכפר". תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר: שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר: "יהי רצון שתהא לשבת אחרת כן", ומלאך רע עונה "אמן" בעל פרחו. ואם לאו, מלאך רע אומר: "יהי רצון שתהא לשבת אחרת כן", ומלאך טוב עונה "אמן" בעל פרחו.

הזוהר 6 מגדיר את מקור הנשמה החלופית שעליה דיבר האר"י. בשעה שהכעס משתלט על האדם, הנשמה הטהורה השוכנת בו מסתלקת, ולמרבה הצער במקומה נכנסת מקור שלילי הבא מצד כוחות הרע. בכך מתבאר מדוע חכמים משווים את הכעס לעבודה זרה, שכן במובן ממשי, כאשר הנשמה מסתלקת מן הגוף, כוחות הרע נכנסים למקום שהתפנה ומשתלטים על האדם עד כדי שיעבודו להם. משום כך דינו קרוב לעבודה זרה.

הדברי יעקב 7 מסביר שבחיי האדם יש כמה הזדמנויות לקבל תוספת של מקור נשמה עבור מי שזוכה לכך. הזדמנויות אלו קשורות תמיד למצבים שבהם הכעס עלול להתעורר. מאחר שחטא זה עלול לגרום לסילוק הנשמה הטובה, כוחות הרע מנצלים

2 מסכת שבת, דף ק"ה ע"ב.

3 מסכת שבת, דף קי"ט ע"ב.

4 פרשת כי תבוא, שנת תרע"ב, בדיבור המתחיל «יש ליתן».

5 שער הגלגולים, הקדמה ה', דף ח' ע"א, בדיבור המתחיל «הנה לפעמים...».

6 פרשת תצוה, דף קפ"ב ע"ב, בדיבור המתחיל «ואיהו בר נש...».

7 הגדות הש"ס, מסכת פסחים, דף ס"ב ע"ב, ענף ח'.

מכאן אנו מבינים שהשבת פועלת בדומה למערכת היחסים שבין איש ואשה. משום כך אין היא יכולה להתקיים בבית שבו האש – כלומר הכעס והמחלוקת – שולטת. במקום כזה השבת מסתלקת מפני הדחייה שמביאה עמה מידת הכעס.

לפיכך שני מלאכים באים ללוות את הנשמה היתרה של השבת. האחד מלאך טוב, והוא מביא את הנשמה היתרה אל האדם; והשני מלאך שלילי, הבא להציע מקור נשמה אחר, מאותו סוג שהוא עצמו שייך אליו. כאשר הם נכנסים לבית, הם בוחנים את מצבו: הנרות צריכים לדלוק לכבוד שלום הבית, השולחן ערוך מעיד על אווירה מתוקנת בבית, והמיטה המוצעת מעידה אף היא על הרמוניה בין בני הזוג. כאשר המצב כך, השלום שורר והנשמה היתרה יכולה להצטרף לבעליה. אז אין למלאך הרע אפשרות למנוע את בואה, והוא נאלץ לברך על כך. לעומת זאת, אם שורה בבית כעס, כוחות הרע גוברים, ובמקום הנשמה הטובה נכנסת מקור שלילי – וזהו שמצדיק את נוכחותו של אותו מלאך, ואף מחייב הפעם את המלאך הטוב לברך על המצב.

כך מתברר הקשר הישיר עם אש הגיהנום. כאשר השבת נכנסת, האש נאסרת, והקב"ה מונע את השימוש בה כדי להעניש את החוטאים. מצב זה מתבטא בכך שהנשמה היתרה נכנסת לישראל ומעמידה אותם במדרגת השבת. אולם אם חס ושלום הנשמה אינה יכולה להיכנס, ובמקומה נכנסת מקור שלילי, הרי שמדרגת השבת נדחית ומצב ימי החול נשאר על כנו. ואז אין עוד סיבה שהגיהנום יפסיק את פעולתו, וכאשר אותם אנשים יהיו שם, לא יצאו ממנו ביום השבת חס ושלום.

דבר זה מסביר פרט מעניין בברכה שהקב"ה מעניק לפינחס לאחר מעשה בנות מדין¹²:

יא / פִּינְחָס בֶּן-אֱלֶעָזָר בֶּן-אֶהֲרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת-חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת-קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא-כִלִּיתִי אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי

יב / לִכֵּן אָמַר ה' הִנְנִי נֹתֵן לּוֹ אֶת-בְּרִיתִי שְׁלוֹם

הגאון מווילנה¹³ מלמד רעיון עמוק על מה שעבר פינחס. אחת המצוות שהתורה מצווה אותנו היא מצוות מחצית השקל, אותו חצי שקל שכל יהודי היה נותן למקדש פעם בשנה. במהותה מצווה זו היא צדקה, ולכן המילה מחצית כוללת בתוכה את האות

את הפיתוי הזה כדי למנוע מן האדם לזכות בתוספת רוחנית. משום כך הפיתוי מתגבר דווקא בשבת, כאשר ברור שמקור של נשמה נוספת פונה אל האדם.

חז"ל מלמדים⁸: **אֵין הַדְּלִיקָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּמִקּוּם שֵׁשׁ חִלּוּל שַׁבָּת.** לפני שנמשיך בדברינו יש צורך לבאר היטב את הדברים. אין חכמים מתכוונים לומר שבת שבו אין שומרים שבת עתיד בהכרח להישרף חס ושלום. הרי מציאות היא שרבים מישראל, שעדיין אינם יודעים את גודל מעלת השבת, אינם שומרים אותה, ובכל זאת אין בתיהם עולים באש. אילו היה צריך להבין את דברי חז"ל כפשוטם, לא היו נשארים אנשים שאינם שומרים שבת, שהרי כולם כבר היו כלים באש חס ושלום. אלא כוונת חכמים היא שהשבת עצמה היא הגנה מפני האש, ולכן האש אינה שולטת בבית שבו השבת נשמרת. לעומת זאת, בית שאין בו שמירת שבת נעשה פגיע יותר לאש.

הבן יהודע⁹ מבאר את משמעות דברי הגמרא הללו. נאמר¹⁰: **דַּרְשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: אִישׁ וְאִשָּׁה, זָכוּ – שְׂכִינָה בִּינֵיהֶם; לֹא זָכוּ – אֵשׁ אוֹכְלָתָן.** רש"י מבאר: במילה איש יש את האות "י", שהיא האות הראשונה בשם ה'. וכן במילה "אשה" יש את האות "ה", שהיא האות השנייה בשם ה'. אם כן, כאשר הזוג זוכה ומתנהג כראוי, הקב"ה שורה ביניהם ושמו חקוק בהם. אך אם התנהגותם מרחיקה את גילוי השכינה, הקב"ה מסתלק מהם, ושתי האותיות הללו מסתלקות, ואז נשארת בשני המילים המילה "אש", שהימצאותה עלולה לשרוף את הזוג חס ושלום.

נמצא שכאשר שלום שורר בבית, הכעס נדחה, והמקורות האלווקיים המעניקים חיים לבית מתרבים. בני הזוג מתקדשים, וכוחות הרע אינם יכולים לחדור לביתם.

בעניין זה מספר המדרש¹¹: **רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי דוֹסֵתָאֵי אוֹמְרִים שְׂאִין לוֹ בֶּן זֹג, חַד בְּשַׁבְּתָא, תְּרִי, תְּלַתָּא, אַרְבַּעַתָּא, חַמֶּשָׁא, עֶרֻבַתָּא, שַׁבְּתָא לִית לֵה בֶּן זֹג... תְּנִי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי, אָמַרָה שַׁבָּת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם לְכַלּוֹן יֵשׁ בֶּן זֹג, וְלִי אֵין בֶּן זֹג. אָמַר לֵה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל הִיא בֶּן זֹגָךְ. וְכִיּוֹן שְׁעַמְדוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא זָכְרוּ הַדְּבָר שְׂאִמְרַתִּי לְשַׁבָּת, כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל הִיא בֶּן זֹגָךְ, הִינּוּ דְבוּר (שְׁמוֹת כ, ח): זָכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ.**

⁸ מסכת שבת, דף ק"ט ע"ב.

⁹ על גמרא זו.

¹⁰ מסכת סוטה, דף י"ז ע"א.

¹¹ בראשית רבה, פרק י"א, פסקה ח'.

¹² במדבר, פרק כ"ה.

¹³ דברי אליהו על פרשת פינחס.

ואית היכלא דנגונא דלית לה רשו למפתח אלא בנגונא. ובגין דא דוד מתקרב לה הוא היכלא בנגונא הוא דיכתיב והיה כנגן המנגן.

הבתי לארמוני¹⁷ מסביר שלהיכל זה יש גם שם נוסף: קן ציפור, ובו שוכנת נשמת המשיח. כאשר המשיח יתגלה במהרה בעזרת ה', הוא יסלק מן העולם כל צורה של מחלוקת ויכניע את כוחות הרע לכוחות הטוב. לכן הכעס שמסמל עשו עתיד להתהפך לשלום. לכן רומזים דברי חז"ל¹⁸: **היה תלמיד אחד ביבנה שהיה מטהר את השרץ במאה וחמישים טעמים.**

דבר זה נראה תמוה: כיצד אפשר לטהר דבר שהתורה קבעה שהוא טמא?

הבתי לארמוני מסביר שאין הכוונה להתיר אכילת בעלי חיים שאסרה התורה. הכוונה היא לשחרר את ניצוצות הקדושה הכלואים בתוך טומאת אותם בעלי חיים. זו הייתה מעלתו של אותו תלמיד, שקיבל את כוחו מן המקור שעליו אנו מדברים – קן ציפור. המילה קן בגימטריה היא 150, והיא רומזת ליכולתו של המשיח להביא שלום לעולם. באותו אופן, אותו תלמיד היה מעלה את ניצוצות הקדושה הכלואים בכוחות הרע ומחזירם אל הקדושה.

מן ההיכל הזה הוציא דוד המלך את 150 מזמורי תהילים, שיש בהם כוח להשקיט את הכעס השמימי ולהביא שלום. במקום ידו של עשו שמרחיקה את האלוקות, מתגלה יד ה' המסמלת את נוכחותו. לכן גם המילה כעס בגימטריה היא 150.

מכאן מתברר בעומק רב יותר עניין שני המלאכים המלווים את האדם בשבת. המטרה איננה רק לזכות בנשמה היתרה של השבת, אלא גם להשיב אל הקדושה את כל המקורות הטובים הנמצאים אף אצל המלאך הרע, ולהחזירם אל כוחות הטוב.

כוחו ההרסני של הכעס מגלה לנו גם את היפוכו. כפי שציין **הדברי יעקב**, הכעס מנסה להשתלט על האדם דווקא כאשר הוא עומד לזכות בתוספת נשמה. דבר זה מגלה עיקרון חשוב.

הסברנו פעמים רבות שכל הבעיות שבעולם הן תוצאה מחטאו של אדם הראשון. אילו לא חטא, היה מקבל את תפקיד המשיח, והעולם היה מתפתח במציאות שונה לחלוטין מזו שאנו מכירים.

צ, הרומזת לצדקה. חז"ל מלמדים שהצדקה מצילה מן המוות. משום כך שתי האותיות הסמוכות לאות צ יוצרות את המילה חי, ואילו שתי האותיות הרחוקות ביותר יוצרות את המילה מת. מכאן שהצדקה מקרבת את החיים ומרחיקה את המוות.

באותו אופן, כאשר זמרי ובני ישראל חטאו, הדבר עורר כביכול את כעסו של הקב"ה. לכן אומר הפסוק: **השיב את חמתך**. המילה חמתך, בניגוד למה שראינו קודם, כוללת במרכזה את האותיות מת, ואילו בקצותיה נמצאות האותיות חי, מפני שמעשיהם של בני ישראל גרמו להתקרבות המוות. אולם מעשה פינחס הציל את העם והחזיר את החיים למרכז. לכן הכעס האלוקי, שהיה אמור לגרום להסתלקות הנשמה, מתבטל ומתפנה לטובת החיים.

משום כך נבחרה כאן המילה שלום לבטא את הברית. למילה זו יש מאפיין מיוחד: האות ו שבה כתובה שבורה, כשקו קטן עליון מופרד ברווח מקו תחתון. חז"ל מציינים שבשעת מעשהו נכנסו בו נשמותיהם של נדב ואביהוא, דבר המרמז על תוספת נשמה. לכן ייתכן שהאות ו שבורה, כדי לרמוז על צירוף מקור נשמה עליון אל מציאותו.

הבעל הטורים¹⁴ מציין שהמילה שלום בגימטריה שווה למילה עשו, האיש שידו מסמלת מלחמה ומחלוקת. בעניין זה מספרת התורה¹⁵ על המפגש בין מלכי יהודה, ישראל ואדום לבין עם מואב. שלושת המלכים באים להתייעץ עם אלישע, לאחר שצבאם, שיצא להילחם במואב, מצא את עצמו ללא מים במדבר. כאשר אלישע רואה את מלך ישראל – יורש שושלתו של אחאב עובד העבודה הזרה – הוא כועס תחילה ואינו רוצה להתנבא.

כדי להשיב לעצמו את השלווה הדרושה לנבואה, הוא מבקש:

טו/ ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'

בפשטות, הכתוב מדבר על "יד ה'" כדי לתאר את רוח הנבואה ששרתה על אלישע באותה שעה. הניגון הרגיע את רוחו והרחיק אותו מן הכעס שחסם את הקשר שלו עם האלוקות, וכך שב למקורות הרוחניים שהחיו אותו.

הזוהר¹⁶ מלמד בעניין זה:

¹⁴ בראשית, פרק כ"ה, פסוק כ"ה.

¹⁵ מלכים ב', פרק ג'.

¹⁶ תקוני הזוהר, תיקון י"א, דף כ"ו ע"ב, בדיבור המתחיל «ואית היכלא דניגונא...».

¹⁷ על פרשת כי תצא, דף רע"ב.

¹⁸ מסכת עירובין, דף י"ג ע"ב.

ויאמר, הנה כל הנשמות הצדיקים והמלאכים הלכו להם, ע"י הכעס, ולפיכך שלט בו הנפש ההיא, ומה אעשה, והלואי שיזקוהו ויניחוהו חי, כי אוכל לרפאתו, אבל ירא אני פן ימיתוהו, ולא יתקיים כל מה שאני חושב שיתוקן העולם על ידו כנודע לי, ואיני יכול להגיד כי לא ניתן רשות להגיד, וכי לריק יגעתי, ונחרב העולם, ולא אכל כל הלילה מרוב צערו ודאגתו, והלכתי וחזרתי בדרך ההוא לבדי, וכשהגעתי על קברו, רוח נשאתני ממש, וראיתי עצמי רץ באויר, גבוה עשרים קומה מעל גבי הקרקע, עד שהגעתי למדינה בעת צאת הכוכבים, והניחוני שם, והלכתי לישן בריא עד אור הבקר, ורציתי לקום, והיו איברי נחלשים אחד לאחד, והרגישו בי, והוליכנו עד פתח מורי ז"ל לאט לאט, ובהגיעי שם, לא נותרה בי נשמה כלל כענין יונה, והשכיבני מורי ז"ל על מטתו, וסגר הדלת, והתפלל, ואח"כ נכנס לאותו בית הוא לבד, והיה הולך בבית וחוזר על המטה, וגוהר עלי בה, וכה עשה עד חצי היום שהייתי מת לגמרי, ובחצי היום ראיתי בעצמי, כי חזרה נשמת בי מעט מעט, עד שפתחתי עיני, וקמתי, וברכתי ברכת מחיה המתים, וכל זה אמת ויציב בלי שום ספק

הכעס איננו רק מסוכן – הוא מפחיד. הוא מנתק את האדם מן הקשר עם ריבונו של עולם. לכן צריך להרחיקו מאיתנו ולהילחם בו בכל כוחנו כאשר הוא מבקש להשתלט עלינו. בכך טמון המפתח לעלייה רוחנית עצומה ובלתי צפויה. יהי רצון שנזכה בעזרת ה' לעבור את כל המדרגות ולעלות תמיד בקדושה, אמן ואמן.

שבת שלום.

יהודה משה שרביט

ומכאן עולה שאלה: מה היה תפקידן של המצוות במצב כזה? המצוות יוצרות מערכת של שכר ועונש כאשר האדם עובר עליהן חס ושלום. אילו אדם הראשון לא חטא ולא הוריד את מדרגת הבריאה, היה מגיע לשלמות, והרוע היה מסתלק מן העולם. אז היו המצוות מאבדות את משמעותן, כי בהיעדר רע – קיומן מובן מאליו ואינו יוצר זכות מיוחדת.

אנו רואים בבירור שהמצוות היו ממשיכות להתקיים גם אילו אדם הראשון לא היה חוטא. לדוגמה, על פי הסוד, חטאו של אדם היה בכך שהתחבר לחוה מוקדם מדי ולא המתין עד שבת. אילו לא היה חוטא עד בוא השבת, היה מתקן את העולם והיה נעשה למשיח. משמעות הדבר היא שרק לאחר מכן היה צריך להתחבר לחוה כדי להוליד, ומכאן שהמצווה הייתה ממשיכה להתקיים, כמו כל שאר המצוות.

רבי שמעון הגסי¹⁹ משיב שהעולם אמנם היה מגיע לשלמותו, אך שלמות זו הייתה יחסית בלבד ביחס למצבו הראשוני. אכן קיימים אין-ספור עולמות המסודרים זה מעל זה. כל מדרגה שואפת לעלייה, ואף כאשר עולם מסוים מגיע לשיא ביטויו, הוא עדיין נחות מן העולם שמעליו. לכן, מצד עצמו הוא שלם, אך ביחס למציאות גבוהה יותר הוא עדיין חסר שלמות. משום כך גם לאחר גילוי המשיח ימשיכו המצוות לפעול, ובכל עת ייפתחו הזדמנויות לקבל מקורות חיים נעלים וחזקים יותר. העלייה היא אין-סופית, וזהו הדבר שמפחיד כל כך את כוחות הרע. לכן הם מעמידים את עשו כנגד השלום, את הכעס כנגד הקן הנושא את בשורת המשיח.

כאשר אדם מניח לכעס להשתלט עליו, הוא נותן לכוחות הרע אפשרות להחליף את נשמתו במקור של טומאה. גם התנהגותו של האדם בשעת כעס מעידה על כך, שכן אז הוא עלול לומר דברים או לעשות מעשים שמעולם לא היה רוצה לעשות, ושלעולם לא היה עושה במצב רגיל. הדבר מתאים למה שאמרנו, שכן בפועל אין זה עוד האדם עצמו הפועל.

האר"י הזהיר פעמים רבות את **רבי חיים ויטאל** מפני סכנת הכעס, עד שהוא עצמו מספר מעשה מפחיד מאודו²⁰:

בשנת השל"ב, יצאנו אל השדה, ועברנו על קבר גוי אחד קדמון יותר מאלף שנים, וראה נפשי על ציונו, ובקש להמיתני ולהזיקני, והיו מלאכים רבים, ונשמות צדיקים שלא ישוערו, מימיני ומשמאלי, ולא יכול לי, ויצוני מורי ז"ל, שבחזרתי לא אחזור בדרך הזה עוד, ואח"כ הלך עמי נפש הגוי רחוקה ממני, ושם בשדה נתכעסתי עם הרב יהודה משען, ותחל נפש הגוי להתחבר בי, ותחטאני עוד, ולא רציתי לשמוע דרשת מורי ז"ל, והתחיל לבכות

¹⁹ בספרו בני אהרן על שער הגלגולים, הקדמה כ'.

²⁰ שער הגלגולים, הקדמה ל"ח, דף ס"ג ע"ב, בדיבור המתחיל «בשנת השל"ב...».